

वामदेव पण्डितको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली केन्द्रीय
विभागअन्तर्गत नेपाली स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको

प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

टङ्क प्रसाद गैरे

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०६८

वामदेव पण्डितको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली केन्द्रीय
विभागअन्तर्गत नेपाली स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौँ पत्रको

प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधकर्ता

टङ्क प्रसाद गैह्रे

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाडौँ

२०६८

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

शोध निर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग, कीर्तिपुरमा स्नातकोत्तर तह द्वितीय वर्षका विद्यार्थी श्री टङ्क प्रसाद गैह्रेले वामदेव पण्डितको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरो निर्देशनमा मेहनतपूर्वक तयार गर्नुभएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यबाट सन्तुष्ट छु र यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

.....
डा. लक्ष्मण प्रसाद गौतम
सहप्राध्यापक
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाडौँ

मिति : २०६८।०३।२७

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागको शैक्षिक सत्र २०६३/०६५ का छात्र श्री टड्क प्रसाद गैह्रेले स्नातकोत्तर तह नेपाली विषयको दशौँ पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत गर्नुभएको वामदेव पण्डितको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन शीर्षकको शोधपत्र मूल्याङ्कन समितिद्वारा आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

शोध मूल्याङ्कन समिति

१. डा. लक्ष्मण प्रसाद गौतम (शोध निर्देशक)
२. प्रा. डा. देवी प्रसाद गौतम (विभागीय प्रमुख)
३. श्री पुरुषोत्तम रिजाल (वाह्य परीक्षक)

मिति : २०६८।०४।१

कृतज्ञता ज्ञापन

वामदेव पण्डित नेपाली साहित्य क्षेत्रका समाजवादी, स्वच्छन्दतावादी कवि हुन् । वामदेव पण्डितले साहित्य साधना, विशेषतः कवितामा जीवन उत्सर्ग गरे तापनि उनको साहित्यसापेक्ष्य जीवनी तथा कविता एवम् काव्यकृतिहरूको आवश्यकताअनुरूप अध्ययन अनुसन्धान भएको पाइँदैन । प्रस्तुत शोध यही अभाव पूर्ति गर्न एवम् वामदेव पण्डितको मूल्यांकन गर्ने उद्देश्यमा केन्द्रित रहेको छ ।

प्रस्तुत शोधपत्रलाई पूर्णाकृति प्रदान गर्ने क्रममा प्रथमतः श्रद्धेय गुरु डा. लक्ष्मण प्रसाद गौतमप्रति विनम्रतापूर्वक हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । यस शोधपत्र तयारीका क्रममा उहाँबाट प्राप्त प्राज्ञिक परामर्श एवम् विद्वतापूर्ण निर्देशनले मलाई थप अध्ययन तथा अनुसन्धानका लागि समेत हौसला प्रदान गरिरहेको छ । शोधपत्र निर्माण कार्यमा श्रद्धेय गुरुवर प्रा.डा. ब्रतराज आचार्य, प्रा. डा. देवी प्रसाद गौतम, डा. दुर्गा बहादुर घर्तीलगायतबाट पनि महत्वपूर्ण प्राज्ञिक परामर्श प्राप्त गरेको हुँ । म उहाँहरूप्रति पनि हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

शोध लेखन गर्ने क्रममा आफ्नो पसिना माटोसँग साटेर आज परिस्थितिसँग ल्याँउने पिता शिवलाल गैह्रे र माता टिकाकुमारी गैह्रेप्रति चिर ऋणी रहेको छु । आफ्नो परिश्रम विदेशी माटोमा साटेर हरहमेशा आर्थिक सहयोग प्रदान गर्ने आदरणीय दाजु युवराज गैह्रे र भाउजू विष्णु बस्यालप्रति कृतज्ञ छु । सदैव जीवनको प्रगति चाहने, हर कदममा साथ दिने राधिका ढकालप्रति पनि यो लेखनको क्रममा आभारी रहेको छु ।

प्रस्तुत शोधकार्यका क्रममा शोधनायकका बारेमा आवश्यक सूचना प्रदान गर्ने पण्डित परिवारका सदस्यहरू सबैप्रति धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

प्रस्तुत शोधकार्यका क्रममा सहयोग पुऱ्याउनु हुने मित्रहरू दिलीप ढकाल, श्यामप्रसाद आचार्य, डीडी अधिकारी, भीष्मराज काफ्ले, गायत्री खनाल, भुवन त्रिपाठी, हरि प्रसाद ढकाल, वासुदेव पौडेललगायतका मित्रहरूको सहयोग बिर्सन नै नसक्ने रहेको छ । अन्त्यमा म यस शोधपत्रलाई समुचित मूल्याङ्कनका लागि नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरमार्फत त्रि.वि.वि. परीक्षा नियन्त्रण कार्यालय, बल्खुसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

टंक प्रसाद गैह्रे
शैक्षिक सत्र २०६४/०६५
रोल नं. २६८
त्रि.वि. दर्ता नं. ६-१-४८-१२२४-९९

विषय सूची

शोध ढाँचा

शीर्षक पृष्ठ
सिफारिस पत्र
स्वीकृति पत्र
कृतज्ञता ज्ञापन
विषय सूची

परिच्छेद एक

शोध परिचय

१.१ शोध शीर्षक	१
१.२ शोधपत्रको प्रयोजन	१
१.३ समस्या कथन	१
१.४ शोधकार्यको उद्देश्य	२
१.५ पूर्वकार्यको समिक्षा	२
१.६ शोधकार्यको ओचित्य महत्त्व र उपयोगिता	३
१.७ शोधकार्यको सीमाङ्कन	३
१.८ सामग्री सङ्कलन र शोधविधि	४
१.९ शोधपत्रको रूपरेखा	४

परिच्छेद दुई

वामदेव पण्डितको जीवनी

२.१ पृष्ठभूमि	५
२.२ वंश परम्परा	५
२.३ जन्म र जन्मस्थान	६
२.४ नामकरण	७
२.५ पारिवारिक पृष्ठभूमि	७
२.६ बाल्यकाल	८
२.७ शिक्षादीक्षा	९
२.८ उपनयन	९

२.९ विवाह	१०
२.१० सन्तान	११
२.११ दाजुभाइ-दिदीबहिनी	११
२.१२ आर्थिक स्थिति	१२
२.१३ व्यक्तिगत रुचि तथा स्वभाव	१२
२.१४ मानसिक आघात तथा वियोगका क्षणहरू	१४
२.१५ सन्तुष्टि र ग्लानिका क्षणहरू	१५
२.१६ राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा गरेका कार्यहरू	१६
२.१७ जागिरे जीवन	१७
२.१८ राजनैतिक जीवन	१८
२.१९ स्रष्टा र जीवन	१८
२.२० बसोवास	२०
२.२१ दिनचर्या	२०
२.२२ शारीरिक अवस्था र स्वास्थ्य स्थिति	२१
२.२३ भ्रमण	२२
२.२४ सम्मान तथा पुरस्कार	२२
२.२५ साहित्य सम्बन्धी दृष्टिकोण	२३
२.२६ जीवनजगतसम्बन्धी दृष्टिकोण	२३
२.२७ निष्कर्ष	२३

परिच्छेद तीन

वामदेव पण्डितको व्यक्तित्व

३.१ पृष्ठभूमि	२५
३.२ निजी व्यक्तित्व	२५
३.३ सार्वजनिक व्यक्तित्व	२६
३.४ जीवनी, व्यक्तित्व र साहित्य सिर्जनाबीच आन्तरिक सामञ्जस्य	३०
३.५ निष्कर्ष	३१

परिच्छेद चार
वामदेव पण्डितको कृतित्वको अध्ययन

४.१ परिचय	३२
४.२ चन्द्रभ्रमण तथा तारा स्मरण खण्डकाव्यको विश्लेषण	३२
४.३ ब्रह्माण्डभिन्न कवितासङ्ग्रहको विश्लेषण	३५
४.४ हाम्रा पूर्वज र काव्यको विश्लेषण	४०
४.५ कविताको कुम्लो कविताको विश्लेषण	४३
४.६ निष्कर्ष	७०

परिच्छेद पाँच

उपसंहार

७२

सन्दर्भसामग्री सूची

८१

सङ्क्षेपीकृत सूची

अनु.	अनुवाद
ई. सं.	इस्वी संवत्
क्र. सं.	क्रमसङ्ख्या
डा.	डाक्टर
त्रि.वि.वि.	त्रिभुवन विश्वविद्यालय
पृ.	पृष्ठ
प्र.का.	प्रकाशन काल
प्रा.	प्राध्यापक
प्रा. डा.	प्राध्यापक डाक्टर
र. का.	रचना काल
वि.सं.	विक्रम संवत्
सं.	संस्करण
सम्पा.	सम्पादक
स्त्री.	स्त्रीलिङ्ग
स्व.	स्वर्गीय